

مسلمانان و دموکراسی سکولار

قتل یک فیلمساز منتقد اسلام در هلند

تتو ون گوگ، فیلمساز هلندی که فیلمی جنجالبرانگیز درباره فرهنگ اسلامی ساخته بود، در شهر آمستردام به ضرب کارد و گلوله کشته شد. پلیس هلند پس از شلیک گلوله در پارک اطراف محل قتل، مردی را دستگیر کرد. به گفته پلیس، این مظنون ۲۶ ساله دارای تابعیت دوگانه هلند و مراکش است.

ون گوگ، ۴۷ ساله پس از آنکه فیلم وی تحت عنوان "تسلیم" از تلویزیون هلند پخش شد، به مرگ تهدید شده بود. این فیلم خشونت علیه زنان در جوامع اسلامی را به تصویر می کشد.

فیلم با کمک "عیان حرثی علی"، یک سیاستمدار هلندی، ساخته شده است. عیان حرثی علی در اصل اهل سومالی است و برای گریز از یک ازدواج اجباری به هلند پناهنده شده است. همسر عیان حرثی علی که اسلام را ترک گفته نیز به مرگ تهدید شده است. وی از زمان پخش فیلم تحت مراقبت پلیس است. شاهدان عینی به رادیو هلند گفتند که مردی در جامه سنتی مراکشی به ون گوگ که سواری بر دوچرخه بود، حمله کرد.

پس از این حادثه نمایندگان مجلس هلند از دولت این کشور خواستند روحانیون و خطیبانی را که در مساجد هلند سخنرانی می کنند تحت کنترل بیشتری قرار دهد و تدابیری اتخاذ کند که براساس آن روحانیونی اجازه فعالیت داشته باشند که در دانشگاه های علوم اسلامی هلند تحصیل کرده اند.

وزیر دادگستری هلند هشدار داد که این تدابیر و روش ها موجب انزوای مسلمانان می شوند و تنها در صورتی می توان آنها را اجرا کرد که برای همه ادیان به کار گرفته شوند. نمایندگان مجلس هلند همچنین تقاضا کرده اند مساجدی که خشونت را ترویج می کنند تعطیل و سایت های اینترنتی ضد آمریکایی قطع شوند.

خانه فرهنگ های جهان در برلین، روزهای ۴ و ۵ نوامبر ۲۰۰۴، شاهد برگزاری کنفرانس "مسلمانان و دموکراسی سکولار" بود که به بررسی وضعیت مسلمانان، به عنوان بزرگترین اقلیت دینی، در کشورهای اروپای غربی و آمریکا و تعریف رابطه جوامع میزبان با آنان اختصاص داشت.

در این کنفرانس دو روزه که به ابتکار بنیاد فرهنگی هایپرتیش بل و با پشتیبانی شعبه امور مهاجران و پناهندگان دولت آلمان و نیز بنیاد آمریکایی مارشال در آلمان برگزار شده بود، علاوه بر سخنرانی ها و میزگردهایی با حضور کارشناسان حوزه های مختلف سیاسی، فرهنگی و اجتماعی، مقایسه ای نیز میان وضعیت مسلمانان کشورهایی چون انگلستان، فرانسه، آلمان، هلند و ایالات متحده آمریکا صورت گرفت. از موضوعات کانونی مورد بحث و بررسی در این کنفرانس، وضعیت مسلمانان در کشورهای دموکراتیک اروپایی بود که پس از رویداد ۱۱ سپتامبر، این کشورها را با یک چالش جدید فرهنگی، اجتماعی و سیاسی روبه رو کرده است. در حال حاضر ۲۰ میلیون مسلمان در کشورهای اتحادیه اروپا زندگی می کنند که بزرگترین اقلیت دینی را در آنجا تشکیل می دهند. این امر رابطه میان دولت و دین در این کشورها را با چالش تازه ای روبه رو کرده و لزوم بازخوانی این رابطه را در دستور روز قرار داده است.

افزون بر آن، پس از حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر، شاهد رشد گرایشی در این کشورها هستیم که با یک پیشداوری کلی، مهاجران مسلمان را به عنوان خطری امنیتی تلقی می کنند. از همین رو فاصله میان اکثریت جامعه و اقلیت مسلمان در این کشورها در حال بیشتر شدن است و گرایش منزوی کردن مسلمانان را تقویت می کند. اکنون بسیاری از مردم در کشورهای اروپایی، حضور اقلیت های مسلمان کشورشان را به مثابه منازعه ای فرهنگی ارزیابی می کنند.

برخی پرسش های اصلی طرح شده در این کنفرانس را می توان به این صورت جمع بندی کرد: با توجه به این امر که حقوق شهروندی در کشورهای اروپایی مبتنی بر سکولاریسم، یعنی جدایی کامل دولت و کلیساست، آیا می توان گفت که طرفداران اسلام سیاسی در کشورهای اروپایی، چنین هنجار و ارزشی را زیر سوال می برند؟ آیا رابطه میان دولت و دین در دموکراسی سکولار، با توجه به مهاجرت گسترده مسلمانان به کشورهای غربی نیاز به بازتعریف دارد؟ رابطه میان دین و سیاست در نتیجه این مهاجرت دستخوش چه تغییراتی شده است و اعتقادات، نهادها و نمادهای دینی باید چه نقشی در گستره عمومی ایفا کنند؟ آیا می توان اسلامگرایی افراطی را نتیجه ناسازگاری و عدم همپیوندی مسلمانان در جوامع غربی ارزیابی کرد؟ رویداد ۱۱ سپتامبر و انتفاضه دوم به عنوان نتیجه منازعه میان فلسطین و اسرائیل، در مرزبندی سیاسی و فرهنگی میان جوامع غربی و مسلمانان چه نقشی داشته است؟

پاسخ هایی که از طرف سخنرانان به این پرسش ها داده می شد، گوناگون و گاه متضاد بود و بعضا می توانست بر بخش هایی از معضلات کنونی پرتو افکند. بسیاری نیز بر این عقیده بودند که یافتن پاسخ هایی روشن، نیاز به کار جدی، درازمدت و گفت و گو میان فرهنگ ها دارد، چراکه مناسبات فکری و فرهنگی میان مسلمانان و غرب بسیار فرغنج و از منظر تاریخی پرمساله است.

در حال حاضر، تبادل فرهنگی با جهان اسلام بسیار ضعیف است، اما تجربه می آموزد که در صورت دامن زدن به گفت و گو، می توان به فصول مشترک نیز نائل شد. باید جایگاه اسلام را در جهان فراگیر روشن کرد و به ویژه بر این امر پرتو افکند که اسلام تا چه حد با قوانین اساسی دموکراسی های سکولار قابل تلفیق است. در این کنفرانس همچنین تاکید شد که به رغم حاد بودن خطر بنیادگرایی اسلامی - چیزی که دولت های غربی با قدرت و با استفاده از همه ابزارهای قانونی باید علیه آن پیکار کنند - نمی توان مسلمانان مهاجر در کشورهای غربی را چونان طیفی همگون ارزیابی کرد، چراکه ما با اسلام واحدی روبه رو نیستیم و درک و تفسیرهای گوناگونی از اسلام وجود دارد. بسیاری از مسلمانان مهاجر، سال های متمادی در کشورهای میزبان زیسته، با فرهنگ آن مانوس شده و ارزش های دموکراسی را پذیرفته اند. البته بسیاری از آنان به دلیل نوسان میان دو فرهنگ متفاوت، دچار گونه ای دوپارگی روحی و روانی هستند و هنوز پیوندهای محکمی با سنت دارند و شاید درست به همین دلیل است که می توانند با روشن کردن مناسبات خود با ارزش های بنیادین دموکراسی های سکولار مانند احترام به حقوق بشر و حرمت انسان، برابری زن و مرد، جدایی دین از دولت، آزادی برای دگراندیشان و پذیرفتن تکثر، به سهم خود در چهره شدن بر پیشداوری ها نقش مهمی ایفا کنند. آنچه که اکنون در کشورهای اروپایی اهمیت دارد این است که نباید تصویری از اسلام ارائه داد که بیگانه ستیزی در افکار عمومی را تشدید کند و به مرزبندی های کاذب و نمادین میان جوامع مذهبی و اقلیت های دینی منجر شود.

